

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

**ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY**

36-72 Aylık Çocukların Ekran Maruziyeti ile Saldırganlık Yönelimlerinin İncelenmesi*

Study of Screen Exposure and Aggression Tendencies of 36-72 Months-Old Children

Kevser Tuğba Çınar Karasu** - Aynur Bütün Ayhan***

Abstract: The aim of this study is to examine the relationship between screen exposure and aggression orientations of 36-72-month-old children. The research is a descriptive research in quantitative design. The study group of the research consists of 456 parents in the city centre of Istanbul who have children between 36-72 months of normal development, attending a preschool education institution, coming from a full family and who voluntarily agreed to participate in the study. In the study, "Personal Information Form" was used as a data collection tool to obtain socio-demographic information about 36-72-month-old children and their parents, "Screen Exposure Questionnaire" prepared by the researcher to obtain information about children's screen exposure, screen type, screen exposure time, time of day, etc., and "Aggression Orientation Scale for 36-72-month-old Children" to determine their aggression orientation. As a result of the research, it was determined that there was a low level positive and significant relationship between the duration of screen exposure and the total and sub-dimensions of aggression orientation. The type of screen used by children affects their relational aggression towards others. The increase in children's daily screen time is effective on their aggression orientations. At the same time, it was determined that children who did not have rules/supervision in screen use had more aggression orientations. As the age of children increases, the duration of screen use increases, they prefer different screen contents, and with whom they watch/play screen use varies. As the daily screen exposure time of children increases, physical aggression towards others, relational aggression towards others, aggression towards oneself, aggression towards objects/items and general aggression orientations increase.

Structured Abstract: Screen exposure can be defined as the exposure to virtual media content such as applications, games, social media, programmes, series, etc. that reach the child through television, tablet, smartphone and computer and the time spent in front of the screen. Accordingly, the screen offers the opportunity to learn about objects, things and situations that the child may or may not encounter in the environment. Therefore, while screen content can contribute to the development of the child by learning new things (Bütün

* Bu çalışma; birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında 2021 yılında hazırladığı "36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu 21.08.2020 tarihli 2020/26 sayılı kararına göre etik kurul izni alınmıştır.

** Sorumlu Yazar: Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
Corresponding Author: Res. Asst., İstanbul Gelişim University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development

ORCID 0000-0003-4726-2705

kevsertugbacinar@gmail.com

*** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development

ORCID 0000-0003-3306-9672

a_bütün@yahoo.com

Cite as/ Atıf: Çınar Karasu, K. T., & Bütün Ayhan, A. (2024). 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 19(2), 531-555. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.73158>

Received/Geliş: 23 October/Ekim 2023

Accepted/Kabul: 25 June/Haziran 2024

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2024

Checked by plagiarism software

Ayhan & Aral, 2009; Gaudreau et al., 2020; Saleem & Khan, 2023), children may also encounter situations that may negatively affect their development when the duration and content of these technological devices are not controlled (Stiglic & Viner, 2019).

Aggression is a behavior known to humanity since its existence. According to Budak (2000), aggression encompasses all physical, verbal, or symbolic behaviors that are caused by situations such as fear, competition with others, obstruction in achieving a goal, or harboring hostility towards others.

It is suggested that emotional problems in preschool-age children are manifested in their behaviors, with aggression being modeled after observations of other children, adults, television programs, or computer games. Children who spend extended periods in front of screens are likely to imitate the behavior patterns, thought patterns, and characteristics of characters on the screen who could serve as role models. Therefore, it is believed that monitoring screen usage in terms of duration and content is important for preschool-age children. From this perspective, it is thought that examining the relationship between daily screen time and aggression orientation in children aged 36-72 months can contribute to the literature by shedding light on the type of screens used, their duration, content, and aggression tendencies of children.

Purpose

The aim of this study is to examine the relationship between daily screen time of children aged 36-72 months and their aggression orientation tendencies.

Method

This research was conducted as a quantitative descriptive study. Within the scope of quantitative research, a relational research design was used to reveal the relationship between daily screen time and aggression orientations of 36-72-month-old children. The study group of the study consisted of 456 parents with children aged 36-72 months. In this study, "General Information Form", "Screen Exposure Questionnaire", "Aggression Orientation Scale for 36-72 Month-old Children" were used to collect data from the participants. The analysis of the data obtained in the study was carried out using the Statistical Package for Social Sciences 25 (SPSS 25) computer package programme.

Findings

When the research results are examined, it can be seen that the total and sub-dimension scores of the aggression orientation scale are related to the type of screen used by 36-72 month old children, the duration of daily screen use, the presence of rules and regulations in screen use; While a significant difference was determined between the age of 36-72 month old children and the daily screen usage time, the screen content used and with whom they watched/played the screen used, no significant difference was determined between the type of screen used and age. Additionally it was determined that there was a low-level positive and significant relationship between screen exposure time and the total and sub-dimensions of aggression orientation.

In the study, no significant difference was found between the type of screen used by 36-72-month-old children and their ages, but a significant difference was found between the age of children and the duration of screen use, content and with whom they watched the screen.

Considering the research findings it is seen that the relational aggression orientations towards others of children who use smartphones more during the day are higher than those of children who watch television. The mean scores of physical aggression towards others, aggression towards oneself, aggression towards objects/things and total scores of the aggression orientation scale of children with a daily screen usage time of 8 hours or more were significantly higher than the mean scores of children with a daily screen usage time of 0-1 hour, 2-3 hours, 4-5 hours and 6-7 hours. It was determined that the mean scores of children with no rules/supervision in screen use were significantly higher than the mean scores of children with rules/supervision in screen use in terms of physical aggression towards others, relational aggression towards others, aggression towards self, aggression towards objects/items and total scores of aggression orientation scale.

It is seen that the duration of screen use increases as the age of children increases. While children aged 48-59 and 60-72 months preferred to play digital games, children aged 36-47 months watched videos. While 36-47 and 48-59 month-old children mostly use the screen with their mothers, 60-72 month-old children mostly use the screen alone.

Conclusion and Recommendation:

The type of screen used by children affects their relational aggression towards others. The increase in children's daily screen time is effective on their aggression orientations. At the same time, it was determined that children who did not have rules/supervision in screen use had more aggression orientations. As the age of children increases, the duration of screen use increases, they prefer different screen contents, and with whom they watch/play screen use varies. As the daily screen exposure time of children increases, physical aggression towards others, relational aggression towards others, aggression towards oneself, aggression towards objects/items and general aggression orientations increase.

Parents should control the screen usage time and types of screens that children can access, limit screen time, and monitor the content viewed during that time. It's important for parents to watch together with their children during screen usage and explain the content in words appropriate for their ages. Parents should ensure that screen content is viewed together and that this viewing is interactive. Discussing the content encountered on the screen can become a daily routine. This way, children can approach the content they encounter critically and selectively. This will not only support parents in developing digital parenting skills but also contribute to the development of digital literacy skills for children. To overcome the accessibility of the screen, certain areas in the home can be isolated from devices such as television, tablets, and phones, allowing time to be spent together without screen usage, engaging in conversation and playing games. Planning time with activities where children can socialize more within their daily routine would be appropriate for managing their daily screen time. Activities where they can be together with peer groups can be planned. Social activities in their areas can be followed, and opportunities for children to spend time in nature can be provided.

Keywords: Child development, screen exposure, screen time, screen use, media use, digital parenting, aggression, aggression tendency, preschool period

Öz: Bu araştırmanın amacı 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma nicel desende betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul il merkezindeki, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, tam aileden gelen çocuğa sahip olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 456 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplama aracı olarak araştırmaya katılan 36-72 aylık çocuklar ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", çocukların ekrana maruz kalma durumlarını; kullanılan ekran türü, ekrana maruz kalma süresi, gün içindeki zamanı vb. bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Ekran Maruziyeti Soru Formu" ile saldırganlık yönelimlerini belirlemek amacıyla "36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ekrana maruz kalma süresi ile saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocukların kullandıkları ekran türü başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıklarını etkilemektedir. Çocukların günlük ekran süresinin artması saldırganlık yönelimleri üzerinde etkilidir. Aynı zamanda ekran kullanımında kural/denetim olmayan çocukların saldırganlık yönelimlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaşları arttıkça ekran kullanım sürelerinin artmakta, farklı ekran içerikleri tercih etmekte ve ekran kullanımını kiminle izlediği/oynadığı değişiklik göstermektedir. Çocukların günlük ekrana maruz kalma süreleri arttıkça başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimleri artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelişimi, ekran maruziyeti, ekran süresi, ekran kullanımı, medya kullanımı, dijital ebeveynlik, saldırganlık, saldırganlık yönelimi, okul öncesi dönem

Giriş

Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna başladıkları 36-72 ay arasındaki dönem; bilişsel, fiziksel, dil, sosyal-duygusal ve cinsel gelişim alanlarında önemli değişimlerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocukların gelişimlerinde pek çok çevresel faktör etkili olmaktadır. Bu çevresel faktörlerden biri de teknolojidir. Teknolojinin gelişmesi ve ulaşılabilir hale gelmesiyle birlikte neredeyse her yetişkin akıllı telefon, televizyon, bilgisayar ve tablet gibi ekran temelli teknolojik

aletlere sahiptir. Ekran temelli teknolojik aletlerdeki aktiviteler, özellikle çocukların günlük yaşamında yer tutmaktadır (Strasburger vd., 2010). 36-72 aylık çocukların günlük yaşamında da bu durum görülmektedir. Bu yaş döneminde oyun, çocuklar için oldukça önemli olmakla birlikte bilgisayarlar, tabletler ve telefonlar da çocukları eğlendirmeye yönelik çok sayıda uygulama/oyun barındırmaktadır. Dolayısıyla çocuklar tarafından bu teknolojik aletler sıklıkla tercih edilmektedir. Özellikle, bu teknolojik aletlerin artık günümüzde hemen hemen tüm evlerde bulunması hatta birden fazla bilgisayar tabanlı teknolojik aletlerinin olması (telefon, tablet, diz üstü bilgisayar gibi) çocukların bebeklik döneminden itibaren bu teknolojik aletlerle karşılaşmasına ortam hazırlamaktadır (Cycyk & De Anda, 2021).

Ekran maruziyeti; televizyon, tablet, akıllı telefon ve bilgisayar aracılığıyla çocuğa ulaşan uygulama, oyun, sosyal medya, program, dizi gibi sanal ortam içerikleri ile karşılaşılması ve ekran karşısında geçirilen süre olarak tanımlanabilir. Buna bağlı olarak ekran, çocuğun çevresinde karşılaşacağı ya da karşılaşamayacağı nesne, eşya ve durumlar hakkında bilgi edinme imkânı sunmaktadır. Dolayısıyla ekran içerikleri çocuğun yeni şeyler öğrenerek gelişimine katkı sağlayabildiği gibi (Anderson vd., 2001; Bütün Ayhan & Aral, 2009; Gaudreau vd., 2020; Kostyrka-Allchorne vd., 2017; Saleem & Khan, 2023) bu teknolojik aletlerin kullanım süresi ve içeriği kontrol edilmediğinde çocuklar, gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek durumlarla da karşılaşabilmektedir (Stiglic & Viner, 2019). Nitekim, okul öncesi dönem çocuklarının ekran kullanım süresinin artmasıyla birlikte normal gelişim özelliklerinden sapmalar olmakta ve çocukların yapılan gelişimsel taramalarında gelişimsel gecikmeler gösterdikleri bilinmektedir (Madigan vd., 2019).

Ekran kullanımının süre ve içerik denetimi, bu aktivitelerin gerektiğinde kısıtlanmasının ailenin sorumluluğunda olduğu ifade edilmektedir (AAP, 2023). Bu bağlamda Amerikan Pediatri Akademisi Çocuk ve Ergen Psikiyatri (2020); iki yaş altı çocuklarda ekran maruziyetine izin verilmemesini, ekran kullanımının 18 aya kadar bir yetişkinle görüntülü sohbet için, 18-24 ay arasında ekran kullanımını bakım verenlerle birlikte eğitim programı izlemek için, 2-5 yaş arası çocuklar için eğitim dışı kullanılan ekran süresini hafta içi 1 saat olarak sınırlandırılmasını önermektedir. Çocuğun yatak odasında televizyon ve internet bağlantısı bulunmamasını, televizyon ve video izlerken gerçek/kurgu ve doğru/yanlış değerlerinin ayrımının korunması için çocuğun izlediği/oynadığı içeriğin denetiminin ebeveynler tarafından yapılmasını önermektedir (AACAP, 2020; Strasburger & Hogan, 2013). Ülkemizde Yeşilay (2019), sıfır-üç yaş grubundaki çocukların ekranla tanışmaması gerektiğini, üç yaşından sonra ise süre ve içeriğin kontrol edilmesi dahilinde ve üç yaşından altı-yedi yaşına kadar günlük yarım saati geçmeyecek şekilde kullanılmasını önermektedir. Yapılan çalışmalarda teknolojik aletlerle uzun süre etkileşimde olmanın çocuklarda olumsuz modellemeye sebep olduğu (Ulus, 2018), dikkati azalttığı (Hill vd., 2020), beyin gelişimine ve bilişsel gelişimlerine olumsuz etkisi olduğu (Hu vd., 2020; John vd., 2021; Zimmerman & Christakis, 2007), yürütücü işlevleri zayıflatığı (Corkin vd., 2021), göz rahatsızlıklarının arttığı (Engberg vd., 2021), uyku kalitesini etkilediği (Lin vd., 2021), otizm benzeri semptomların şiddetli olduğu (Chen vd., 2021; Dong vd., 2021) ve dil gelişiminde belirgin gecikme olduğu (Rayce vd., 2024; Xu vd., 2023) bilinmekle birlikte izlenen/oyunan süre ve program çeşitliliğinin çocukların saldırganlık eğilimini etkileyebileceği de ifade edilmektedir (Yaşar & Paksoy, 2011; Akçay & Emiroğlu, 2016; Sharkins vd., 2016; Zhang vd., 2019).

Saldırganlık, insanlığın varoluşundan beri bilinen bir davranıştır. Latince kökenli bir kelime olan saldırganlığın kelime özü “Agre dior” ifadesinden alınmıştır. Bu kelime “Üzerine gitmek, atılmak, bir şeye ya da kimseye yaklaşmak, saldırmak” anlamları barındırmaktadır (Stein, 1997). Budak (2000)’a göre saldırganlık korku, karşımızdaki ile rekabet, bir konuda engellenme, karşımızdakine düşmanlık besleme gibi durumların sebep olduğu fiziksel, sözel ya da sembolik tüm davranışlardır. Ancak saldırganlık, araştırmacılar arasındaki hem kültürlerarası farklılıklar hem de

saldırganlığı etkileyen etmenlerin farklı yorumlanmasından dolayı tek bir tanıma sahip değildir (Arıca, 1995; Gümüş Yavuz, 2011).

Okul öncesi dönem için tanımlanan saldırganlık türleri; ilişkisel, fiziksel ve sözel saldırganlıktır (Hamlett & Denton, 2007; Nelson vd., 2022). Saldırganlık türleri aynı zamanda nesnelere/eşyalara yönelik ve kendine yönelik saldırganlık olarak da sınıflandırılabilir (Kaynak vd., 2016):

İlişkisel saldırganlık; arkadaşına gitmesini söylemek, ona bağırarak, arkadaş olmadığını/olmayacağını söylemek, arkadaşını oyun dışı tutmak, arkadaşına dil çıkarmak, arkadaşının çizdiği resmin güzel olmadığını söylemek, arkadaşının oyununu bozmak, arkadaşının elini tutmamak vb. (Özdemir & Tepeli, 2015; Sevinç, 2003),

Fiziksel saldırganlık; arkadaşını itmek, düşürmek, tükürmek, yüzüne oyuncak atmak, saçını çekmek, yüzünü tırmalamak, ısırarak vb. (Özdemir & Tepeli, 2015),

Sözel saldırganlık; bağırma, tehdit etme, aşağılama, hakaret etme vb. (Miller, 2002),

Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık; Eşyaları tekmeleme, yumruk atma, fırlatma, tükürme vb. (Kaynak vd., 2016),

Kendine yönelik saldırganlık; kendini acıtmak için kendini ısırma, çimdikleme, başını bilinçli olarak yere/duvara vurma gibi şekillerde gözlenebilir (Kaynak vd., 2016).

Farklı kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılan saldırganlık, psikoanalitik kuramcılara göre doğuştan gelen içgüdüler ile açıklanırken; etyolojik kuramcılar tarafından evrimsel olarak ele alınmaktadır (Geçtan, 2006; Körük, 2020). Dollard vd., (1939) tarafından geliştirilen engellenme kuramına göre “Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar. Saldırganlık engellenme karşısında gösterilen baskın tepkidir”. Kişinin hedefe ulaşmasını zorlaştıran engeller kişide doğuştan gelen saldırganlık dürtülerini artırır ve kişi saldırgan davranışlar sergiler (Atkinson vd., 1999). İnsanların diğer insanları gözlemleyerek öğrenebileceğine dair açıklamaların Platon ve Aristo’ya kadar uzandığı bilinmektedir. Bu konuda pek çok araştırmacı birbirini destekleyen ve geliştiren çalışmalar ortaya koymuştur. Albert Bandura da sosyal çevrenin önemi konusunda çalışarak sosyal çevrenin öğrenme üzerine etkilerini, ilkelerini, süreçleri içeren ‘Sosyal Bilişsel Kuramı’ geliştirmiştir. Bandura, çocukların davranışlarının çevrelerini gözlem, taklit ve model alma yoluyla şekillendiğini belirtmektedir. Yaptığı çalışmalarda çocukların saldırganlık davranışlarının doğuştan gelmediğini ya da sadece engellenme davranışı ile karşılaştıklarında ortaya çıkmadığını, çocukların sosyal çevresindeki etkileşim içinde gözlem yoluyla bu davranışları öğrendiklerini ortaya koymuştur (Bandura vd., 1961; Bandura, 1978).

Okul öncesi dönem çocukların saldırganlığını etkileyen etmenler arasında bireysel özellikler ve çevresel etmenler yer almaktadır. Bireysel özellikleri arasında; çocukların yaşı (Ogelman & Erten Sarıkaya, 2013; Eliot, 2021), cinsiyeti (Ersan, 2017), genetiği (van Beijsterveldt vd., 2004), zekası (Ttofi vd., 2016), beyin fonksiyonları (Naaijen vd., 2020), biyolojik problemleri (Saki vd., 2019) ve duygu düzenleme becerileri (Khoury-Kassabri vd., 2020) gibi etmenler yer almaktadır. Çevresel etmenler arasında ise aile (İkiz & Öztürk Samur, 2016), okul (Verschuere & Koomen, 2012), akran ilişkileri (Kamper-DeMarco & Ostrov, 2019), ekran maruziyeti (Zhang vd., 2019) gibi etmenler yer almaktadır.

36-72 aylık çocukların sosyal çevresinde yaygınlaşan ekran kullanımı ile birlikte çocuklar süre ve içerik denetimi olmadan uzun süre ekrana maruz kalacak ve saldırganlığı model olarak öğrenebilecektir. Nitekim yapılan sistematik bir araştırmanın sonucuna göre zamanlarının çoğunu televizyon izlemeye ayıran çocuk ve ergenlerin, fiziksel kavgaya, kurban ve zorbalık gibi şiddet içeren davranışlar sergileme açısından daha fazla risk altında olduğu saptanmıştır (Keikha vd., 2020). Çocuklar, ekranda izledikleri kahramanları kendilerine model seçtikleri için onların davranışlarını

günlük yaşamlarına ve oyunlarına daha fazla yansıtılabilir. Ekrandaki karakterlerin davranışları çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirmekle birlikte şiddet ve saldırganlık içeriklerini izleyen çocuklar psikolojik güçlükler yaşayabilmektedir. Buna bağlı olarak bazı çocuklar; güvensiz, içine kapanık, kuşkucu, bazılarını da kavgacı, şiddet eylemlerine eğilimli hale gelebilmektedir (Ersan, 2020).

Sonuç olarak saldırganlık, okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal problemlerinin davranışlara yansıtıldığı ve saldırganlığın model alındığı, diğer çocukların, yetişkinlerin, televizyon programları, akıllı telefonlar veya bilgisayar oyunlarındaki saldırgan içeriklerin gözlemlenmesi ile ortaya çıkabilmektedir. Uzun süre ekran karşısında kalan çocukların ekrandaki karakterlerin davranış kalıplarını, düşünce tarzlarını, model olabilecek kişilerin özelliklerini taklit etmeleri muhtemeldir. Bu nedenle okul öncesi dönem çocuklarında ekran kullanımının süre ve içerik yönünden denetlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan, 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesinin, çocukların kullandığı ekran türü, süresi, içeriği ve saldırganlık yönelimleri hakkında alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultıda bu araştırmanın amacı, 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır:

- 1) 36-72 aylık çocukların maruz kaldıkları ekran türleri ile saldırganlık yönelim ölçeği ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma var mıdır?
- 2) 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine göre saldırganlık yönelim ölçeği ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma var mıdır?
- 3) 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma var mıdır?
- 4) 36-72 aylık çocukların yaş grupları ile kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, izlenen/oynanan ekrandaki içerik, ekranın kiminle izlendiği durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?
- 5) 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Bu araştırma, nicel desende betimsel bir araştırma olarak yürütülmüştür. Nicel araştırma kapsamında 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2012).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul il merkezindeki, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, tam aileden gelen çocuğa sahip olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 456 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen çocukların herhangi bir engele yönelik tanılarının, kronik hastalıklarının olmamasına ve tam aileye sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2018-2019 öğretim yılı istatistik verilerinden alınan bilgilere göre okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36-72 ay arasında İstanbul ilinde 238.005 çocuk bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). Yapılan örneklem hesabına göre %95 güven aralığı ve 0,05 hata payı ile en az 383 çocuğun ebeveyni ile çalışmanın yapılması belirlenmiştir.

Tablo 1: 36-72 Aylık Çocukların ve Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Sosyo-demografik Özellikler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kız	240	52,6
	Erkek	216	47,4
Yaş	36-48 Ay	213	46,7
	49-60 Ay	115	25,2
	61-72 Ay	128	28,1
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	172	37,7
	İki Kardeş	209	45,8
	Üç Kardeş	75	16,4
Annenin Öğrenim Düzeyi	İlkokul	39	8,55
	Ortaokul	40	8,77
	Lise	77	16,89
	Lisans	262	57,46
	Lisans üstü	38	8,33
Anne Yaşı	30 yaş ve altı	154	33,8
	31-40 yaş	275	60,3
	41 yaş ve üzeri	27	5,9
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	195	42,8
	Çalışmıyor	261	57,2
Babanın Öğrenim Düzeyi	İlkokul	12	2,6
	Ortaokul	30	6,6
	Lise	112	24,6
	Lisans	242	53,1
	Lisans üstü	60	13,2
Baba Yaşı	30 yaş ve altı	57	12,5
	31-40 yaş	310	68
	41 yaş ve üzeri	89	19,5
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	437	95,8
	Çalışmıyor	19	4,2
Aile Tipi	Çekirdek aile	424	93
	Geniş aile	32	7
Algılanan Aylık Sosyoekonomik Düzey	Alt	58	12,7
	Orta	374	82
	Üst	24	5,3

N=456

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 36-72 aylık çocukların %52,6'sinin kız, %47,4'ünün erkek olduğu, çocukların %46,7'sinin 36-48 ay arasında, %25,2'sinin 49-60 ay arasında, %28,1'inin 61-72 ay arasında olduğu; %37,7'sinin tek kardeş, %45,8'inin iki kardeş, %16,4'ünün üç kardeş ve üzeri kardeşe sahip olduğu görülmektedir. 36-72 aylık çocukların araştırmaya dahil edilen ebeveynlerinden annelerin %8,55'i ilkokul mezunu, %8,77'si ortaokul mezunu, %16,89'u lise mezunu, %57,46'sı lisans mezunu ve %8,33'ü lisans üstü eğitim mezunu olduğu, annelerin %33,8'i 30 yaş ve altı, %60,3'ü 31-40 yaş arası, %5,9'u 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmekte ve %42,8'inin çalışıyor, %57,2'sinin çalışmıyor olduğu görülmektedir. 36-72 aylık çocukların babalarının %2,6'sı ilkokul mezunu, %6,6'sı ortaokul mezunu, %24,6'sı lise mezunu, %53,1'i lisans mezunu ve %13,3'ünün lisans üstü öğrenim düzeyinde olduğu, babaların %12,5'i 30 yaş ve altı, %68'inin 31-40 yaş arasında ve %19,5'inin 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmekte ve %95,8'i çalışıyor, %4,2'si çalışmıyor olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ailelerin %93'ünün çekirdek aile olduğu, %7'sinin geniş olduğu ve ailelerin algılanan aylık sosyoekonomik düzeyinin %12,7'sinin alt düzey, %82'sinin orta düzey, %5,3'ünün üst düzey olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada verileri toplama aracı olarak çalışmaya katılan 36-72 aylık çocuklar ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”, çocukların ekrana maruz kalma durumlarını kullanılan ekran türü, ekrana maruz kalma süresi, gün içindeki zamanı vb. bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Ekran Maruziyeti Soru Formu” ile saldırganlık yönelimlerini belirlemek amacıyla Kaynak vd. (2016) tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” kullanılmıştır.

Genel Bilgi Formu; Genel bilgi formunda 36-72 aylık çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri gibi bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. “Genel Bilgi Formu”, 36-72 aylık çocukların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur.

Ekran Maruziyeti Soru Formu; 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumlarını kullanılan ekran türü, ekran kullanım süresi, ekran kullanımında tercih edilen içerik, kiminle izlediği durumu, ekran kullanımında kural denetim olma durumu gibi bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış ve üç alan uzmanından görüş alınarak son şekli verilmiştir. “Ekran Maruziyeti Soru Formu”, 36-72 aylık çocukların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur.

36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği; 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerinin değerlendirilmesi amacıyla Kaynak vd. (2016) tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 1=hiçbir zaman yapmaz, 4=ara sıra yapar ve 7=her zaman/sürekli yapar şeklinde 7’li Likert tiplidir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve nesnelere/şeyalara yönelik saldırganlık olmak üzere dört alt boyuttan ve toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Ters madde bulunmayan ölçekte, madde puanlarının toplanması ile elde edilen puanların artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi olarak yorumlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı C_{α} ,957 olarak tespit edilirken; alt boyutlar için başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkta C_{α} ,946 başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık C_{α} ,945, kendine yönelik saldırganlık C_{α} ,853 ve nesnelere şeyalara yönelik saldırganlık C_{α} ,920 olarak belirlenmiştir (Kaynak vd., 2016). Bu çalışmada ise iç tutarlılık katsayısı C_{α} ,926, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık C_{α} ,849, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık C_{α} ,857, kendine yönelik saldırganlık C_{α} ,770 ve nesnelere şeyalara yönelik saldırganlık C_{α} ,888 olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Süreci

36- 72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada ilk olarak çalışmada kullanılması planlanan ölçekler için ölçek yazarlarından kullanım izni alınmıştır. Sonrasında İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığından 21.08.2020 tarih ve 2020-22 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Çalışmanın veri toplama araçları çevrimiçi anket formuna aktarılmıştır. Çevrimiçi anket formu, araştırma hakkında bilgi yazısı ve onam formu ile başlatılmıştır. Anket başlangıcında çalışmaya gönüllü olarak katılıp katılmayacağına dair onay kutusu açılmıştır. ‘Çalışmaya gönüllü katılmayı kabul ediyorum’ seçeneğini işaretleyen katılımcıların anketleri çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada veriler, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile araştırmaya katılmayı kabul eden, İstanbul il merkezinde yaşayan, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, tam aileden gelen ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğa sahip ebeveynlerden elde edilmiştir. Araştırma verileri toplandıktan sonra incelenmiş araştırmanın çalışma grubuna uymayan ölçek formları araştırma kapsamı dışında tutulmuş ve 36-72 aylık 456 çocuğun ebeveyni araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın verileri Kasım 2020 ile Ocak 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için Statistical Package for Social Sciences 25 (SPSS 25) bilgisayar paket programı kullanılmıştır. Sosyo-demografik verilerin ve ekran kullanımının gün içindeki zamanı, kullanılan ekran türü, kullanım süresi, kullanılan içerik, ekran kullanımının kiminle gerçekleştiği verilerinin değerlendirilmesinde sayı ve yüzdelik değerler hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin dağılımının analizinde öncelikle normallik testi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiş ikili değişkenler için Mann-Whitney U, üç ve daha fazla değişkenler için Kruskal Wallis H Testi ve yaş değişkeninin ekran türü, hafta içi toplam süre, içerik ve kiminle izleme/oynama durumu değişkenleri ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare analizi uygulanmıştır. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki için Spearman Korelasyon Analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amaçlarına yönelik olarak uygulanan ölçek, soru formu ve genel bilgi formundan elde edilen verilerin istatistiksel açıdan değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular yer almıştır.

36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türüne göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: 36-72 Aylık Çocukların Maruz Kaldıkları Ekran Türüne Göre Saldırganlık Yönelimlerine İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişkenler	Kullanılan Ekran türü	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Televizyon	256	13,25	5,49	227,51	3,17	0,53	-
	Tablet	49	12,84	5,68	208,11			
	Akıllı telefon	120	14,76	7,60	242,48			
	Bilgisayar	11	12,55	6,38	198,23			
	Hiçbiri	20	13,85	7,06	223,98			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Televizyon ^a	256	9,04	4,56	215,84	13,55	0,01*	c>a
	Tablet ^b	49	8,39	3,35	205,86			
	Akıllı telefon ^c	120	10,28	4,81	258,61			
	Bilgisayar ^d	11	8,27	1,49	225,41			
	Hiçbiri ^e	20	10,40	5,25	267,08			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Televizyon	256	5,75	2,00	228,12	0,60	0,96	-
	Tablet	49	5,59	1,35	229,42			
	Akıllı telefon	120	5,93	2,81	230,57			
	Bilgisayar	11	5,18	0,40	206,36			
	Hiçbiri	20	6,40	3,62	230,90			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Televizyon	256	10,25	5,28	226,26	4,99	0,29	-
	Tablet	49	9,49	4,41	198,49			
	Akıllı telefon	120	11,22	6,46	244,65			
	Bilgisayar	11	9,73	2,72	250,41			
	Hiçbiri	20	12,50	10,15	221,73			
	Televizyon	256	38,29	13,40	225,25	7,64	0,11	-

	Tablet	49	36,31	12,47	192,00
Saldırganlık Yönelim	Akıllı telefon	120	42,19	18,46	250,81
Ölçeği Toplam Puan	Bilgisayar	11	35,73	7,93	210,45
	Hiçbiri	20	43,15	22,53	235,53

*p<0,05

Tablo 2’de yer alan sonuçlar incelendiğinde Saldırganlık Yönelim Ölçeği toplam alt boyutlarından başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutu puanının çocukların kullandıkları ekran türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma gösterdiği belirlenmiştir (H=13,55; p<.05). Akıllı telefon kullanan çocukların puan ortalamalarının televizyon kullanan çocukların puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma göstermediği saptanmıştır (p>.05).

36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran kullanım süresine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği arasında uygulanan Kruskal Wallis H Testi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: 36-72 Aylık Çocukların Günlük Ekran Kullanım Süresine Göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişkenler	Günlük Ekran Kullanım Süresi	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	11,32	5,05	164,57	31,00	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	12,88	5,05	218,98			
	4-5 saat ^c	97	13,43	5,16	234,19			
	6-7 saat ^d	66	13,56	6,16	231,39			
	8 saat ve üzeri ^e	69	17,55	9,03	292,80			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	0-1 saat	56	8,16	2,68	185,29	9,59	0,05	-
	2-3 saat	168	9,20	4,57	226,64			
	4-5 saat	97	9,27	3,51	235,15			
	6-7 saat	66	9,70	4,18	249,08			
	8 saat ve üzeri	69	10,38	6,62	239,06			
Kendine Yönelik Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	5,61	1,66	220,36	22,96	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	5,46	1,55	209,56			
	4-5 saat ^c	97	5,60	1,42	229,69			
	6-7 saat ^d	66	5,70	1,50	230,41			
	8 saat ve üzeri ^e	69	7,14	4,32	277,72			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	9,36	4,65	184,94	15,45	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	9,83	4,58	219,38			
	4-5 saat ^c	97	10,25	4,56	234,12			
	6-7 saat ^d	66	10,11	3,97	234,91			
	8 saat ve üzeri ^e	69	13,86	9,85	272,02			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	0-1 saat ^a	56	34,45	11,06	165,91	28,41	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	37,37	11,95	217,67			
	4-5 saat ^c	97	38,55	10,93	235,26			
	6-7 saat ^d	66	39,06	12,71	237,11			
	8 saat ve üzeri ^e	69	48,93	25,80	287,93			

*p<0,05, **H değeri Kruskal Willis H testi

Tablo 3 incelendiğinde Saldırganlık Yönelimi Ölçeği’nin başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (H=31,00; p<.05), kendine yönelik saldırganlık (H=22,96; p<.05), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (H=15,45; p<.05) alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanında

($H=28,41$; $p<.05$) çocukların ekran kullanım sürelerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir. Günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri olan çocukların, günlük ekran kullanım süresi 0-1 saat, 2-3 saat, 4-5 saat ve 6-7 saat olan çocuklardan başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesneler/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanı sıra ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumu ile Saldırganlık Yönelim Ölçeği arasında uygulanan Kruskal Wallis H Testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: 36-72 Aylık Çocukların Ekran Kullanımında Kural/Denetimin Olma Durumuna Göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	Kural/ Denetim Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	396	13,09	5,76	217,59	86167,00	7561,00	-4,56	0,00*
	Hayır	60	17,05	8,01	300,48	18029,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	396	9,12	4,26	223,18	88377,50	9771,50	-2,38	0,02*
	Hayır	60	10,73	5,89	263,64	15818,50			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	396	5,65	2,07	221,26	87617,50	9011,50	-3,96	0,00*
	Hayır	60	6,80	3,04	276,31	16578,50			
Nesnelere/Eşya lara Yönelik Saldırganlık	Evet	396	10,02	5,00	218,51	86530,50	7924,50	-4,25	0,00*
	Hayır	60	13,73	8,88	294,43	17665,50			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	396	37,88	13,64	217,10	85972,50	7366,50	-4,75	0,00*
	Hayır	60	48,32	21,40	303,73	18223,50			

* $p<.05$

Tablo 4 incelendiğinde Saldırganlık Yönelimi Ölçeği'nin başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($p<.05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($p<.05$), kendine yönelik saldırganlık ($p<.05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($p<.05$) ve saldırganlık ölçeği toplam puanında ($p<.05$) çocukların ekran kullanımlarında kural denetim olma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarında istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

36-72 aylık çocukların yaş grupları ile kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, izlenen/oynanan ekrandaki içerik, ekranın kiminle izlendiği durumu Ki-Kare Testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: 36-72 Aylık Çocukların Yaş Grupları ile Kullanılan Ekran Türü, Günlük Ekran Kullanım Süresi, İzlenen/Oynanan Ekrandaki İçerik, Ekranın Kiminle İzlendiği Durumu Ki-Kare Testi Sonuçları

		Yaş								χ^2	p
		36-47		48-59		60-72		Toplam			
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Ekran türü	Televizyon	100	55,2	71	59,1	85	54,8	256	56,1	13,29	0,10
	Tablet	14	7,7	11	9,1	24	15,4	49	10,7		
	Akıllı telefon	52	28,7	34	28,3	34	21,9	120	26,3		
	Bilgisayar	3	1,6	2	1,6	6	3,8	11	2,4		
	Hiçbiri	12	6,6	2	1,6	6	3,8	20	4,3		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
Günlük Ekran Kullanım Süresi	0-1 saat	36	19,8	11	9,1	9	5,8	56	12,2	32,04	0,00*
	2-3 saat	67	37,0	52	43,3	49	31,6	168	36,8		
	4-5 saat	37	20,4	20	16,6	40	25,8	97	21,2		
	6-7 saat	19	10,4	13	10,8	34	21,9	66	14,4		
	8 saat ve üzeri	22	12,1	24	20,0	23	14,8	69	15,1		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
İçerik	Çizgi Film, Animasyon vs.	122	67,4	72	60,0	88	56,7	282	61,8	33,51	0,00*
	Oyun	16	8,8	29	24,1	49	31,6	94	20,6		
	Televizyon programı/dizi vs.	4	2,2	0	0,0	3	1,9	7	1,5		
	Video	39	21,5	19	15,8	15	9,6	73	16		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
Kiminle izlediği durumu	Abi/Abla	33	18,2	27	22,5	40	25,8	100	21,9	32,02	0,00*
	Anne	83	45,8	46	38,3	43	27,7	172	37,7		
	Baba	29	16,0	15	12,5	8	5,1	52	11,4		
	Tek başına	28	15,4	24	20,0	47	30,3	99	21,7		
	Diğer	8	4,4	8	6,6	17	10,9	33	7,2		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde, 36-47 (%55,2), 48-59 (%59,1) ve 60-72 (%54,8) aylık çocukların televizyonu daha çok izlediği görülmektedir. Yapılan ki-kare testi sonucunda çocukların yaş grupları ile kullandıkları ekran türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). 36-47 aylık (%37,0), 48-59 aylık (%43,3) ve 60-72 aylık (%31,6) çocukların kullandığı ekranı 2-3 saat süre ile daha çok izlediği/oynadığı görülmektedir. Yaş grupları ile günlük izleme/oylama süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). 36-47 aylık çocuklarda günlük 0-1 saat izleme/oylama süresi oranının (%19,8), 48-59 (%9,1) ve 60-72 aylık (%5,8) çocuklardan istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Günlük 0-1 saat izleme/oylama süresi oranı yaş arttıkça azalmaktadır. Ayrıca, 60-72 aylık çocukların 6-7 saat süre ile günlük ekranı izleme/oylama süresi oranı (%21,9) 7 saatten daha az izleme/oylama oranlarına göre en yüksek bulunmuştur. 36-47 aylık (%67,4), 48-59 aylık (%60,0) ve 60-72 aylık (%56,7) çocukların çizgi film, animasyon vb. içerikleri oyun, televizyon programı/dizi, videodan daha çok izlediği anlaşılmaktadır. Yaş ile izlenen/oynanan içerik türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). 48-59 (%24,1) ve 60-72 aylık (%31,6) çocuklarda oyun

oynama oranı, 36-47 aylık çocuklarda (%8,8) gözlenen orandan istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, 36-47 aylık çocuklarda (%21,5) video izleme oranı, 60-72 aylık çocuklarda (%9,6) gözlenen orandan istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. 36-47 aylık (%45,8) ve 48-59 aylık (%38,3) çocukların izlediği/oynadığı ekranı, annesi ile izlediği/oynadığı görülmektedir. 60-72 aylık çocukların ise abi/abla (%25,8), anne (%27,7) ve tek başına (%30,3) izlemekte/oyynamakta olduğu görülmektedir. Yaş ile izlenen/oyunan kişi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). 36-47 aylık çocuklarda anne (%45,8) ve baba (%16,0) ile izleme/oynama oranı, 60-72 aylık çocuklarda gözlenen anne (%27,7) ve baba (%5,1) ile izleme/oynama oranından istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksektir. 60-72 aylık çocuklarda ise tek başına izleme/oranı (%30,3), 36-47 aylık çocuklarda gözlenen orandan (%15,4) istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkilere ait Spearman Korelasyon Katsayıları sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: 36-72 Aylık Çocukların Günlük Ekran Kullanım Süresi ile Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkilere Ait Spearman Korelasyon Katsayıları Sonuçları

Değişkenler		Günlük ekran kullanım süresi
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	r	0,23**
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	r	0,12*
Kendine Yönelik Saldırganlık	r	0,18**
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	r	0,17**
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	r	0,23**

** $p<0,01$; * $p<0,05$; N=456

Tablo 6 incelendiğinde, günlük izleme/oynama süresi ile başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($r=0,23$; $p<0,01$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($r=0,12$; $p<0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($r=0,18$; $p<0,01$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($r=0,17$; $p<0,01$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($r=0,23$; $p<0,01$) puanları arasında istatistiksel açıdan düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocukların günlük ekran kullanım süreleri arttıkça, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimlerinin de arttığı belirlenmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmada, 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü değişkenine göre saldırganlık yönelimi ölçeği alt boyutlarından; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmada kullanılan ekran türü; bilgisayar, akıllı telefon ya da televizyon olduğunda çocukların saldırganlık yönelimlerinde yalnızca başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutu puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Akıllı telefon kullanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutu puan ortalamalarının televizyon seyreden çocuklardan istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Başka bir deyişle gün içinde akıllı telefonu daha çok kullanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin, televizyon izleyen çocuklardan yüksek olduğu görülmektedir. Akıllı telefonların neredeyse tüm yetişkinlerde bulunması, internet erişiminin sağlanabilmesi ve kolay

taşınabilirlik özelliği nedeniyle çocuklar akıllı telefonu tercih etmektedir. Dolayısıyla bu durum çocukların, saldırgan içeriklere maruz kalma ihtimalini artırabilmektedir. Akıllı telefonların dokunmatik ekranın kolay kullanılabilir özelliğe sahip olması, çocukların ekran kullanımını etkilemektedir (Ahearne vd., 2016). Kanak & Özyazıcı (2018), tarafından 0-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerle yapılan çalışmada evlerinde en yaygın bulunan ve çocukların vakit geçirmeyi en çok sevdiği dijital aletin akıllı telefon olduğu belirlenmiştir. Aral & Doğan Keskin (2018) tarafından yapılan çalışmada 0-6 yaş arası çocukların cep telefonu kullanımını tercih etmesinin nedenleri arasında cep telefonunun çok fonksiyonlu özelliğe sahip olması, erişilebilir olması ve çocukların ebeveynlerinin elinde sürekli görmeleri yer almaktadır. Kadan & Aral (2018), okul öncesi dönem çocuklarının medya kullanım düzeylerini inceledikleri çalışmalarında, çalışmaya dahil edilen çocukların çoğunluğunun ebeveynleri izin verdiğinde cep telefonu ile oyun oynadıkları ve çizgi film izlediklerini belirlemiştir. Nitekim erken çocukluk döneminde en çok izlenen çizgi filmlerin ve bu çizgi filmlerdeki şiddet öğelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir çalışma sonucunda en çok izlenen çizgi filmler belirlenmiştir. Belirlenen çizgi filmler içerisinden rastgele bölümler izlenmiş ve izlenen içeriklerde şiddet öğelerinden en fazla fiziksel şiddet öğelerine yer verildiği gözlemlenmiştir (Aral & Kadan, 2019). İzledikleri içerik yönünden şiddete maruz kalan çocuklar olumsuz etkilenmektedir. Zainelabdin (2020), 300 ebeveyni dahil ederek ebeveynlerin perspektifinden akıllı telefonların Ürdünlü çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini incelediği çalışmasında çocukların %66'sının her zaman akıllı telefon kullandığını, akıllı telefon kullanımının sosyal, sağlık ve davranışsal açıdan olumsuz etkilerinin olduğunu, çocukların telefon ekranında gördüklerini taklit etmeye çalıştığını ve akıllı telefonu bırakırken gerginleştiğini, saldırganlık içeren davranışlar sergilediğini saptamıştır. Ergenlik dönemindeki çocuklarla yapılan bir çalışmada ebeveynlerden çocuklarıyla ilgili alınan cevaplarda çocukların belli içerikteki programları izledikten ya da oyun oynadıktan sonra evdeki diğer kişilere karşı saldırgan oldukları gözlenmiş, ebeveynin telefonu çocuğundan almaya çalıştığı zaman çocuğu tarafından yüzüne darbe aldığını belirtilmiştir (Marsh, Chu & Calder, 2024).

Araştırmada günlük ekran kullanım süresine göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanlarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma göstermediği belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu şaşırtıcı bir sonuç vermiştir. Literatürde okul öncesi dönem çocuklarının ilişkisel saldırganlıklarının incelendiği çalışmalara bakıldığında anne öğrenim durumunun, baba çalışma durumunun çocukların ilişkisel saldırganlıkları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur (Uysal & Dinçer, 2013). Aynı zamanda yaş ve kardeş sayısı ve mizaç özelliklerinin de okul öncesi dönem çocuklarının ilişkisel saldırganlıkları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır (Kaya, 2020).

Günlük ekran kullanım süresine göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutları ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre 36-72 aylık çocukların ekran kullanım süresi arttıkça başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutları ve toplam saldırganlık yönelimlerinin arttığı görülmektedir. Günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri olan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları ortalamaları, günlük ekran kullanım süresi 0-1 saat, 2-3 saat, 4-5 saat ve 6-7 saat olan çocukların puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksektir. Çocukların gün içinde uzun süre ekran kullanımı ile hem beyin işlevleri zarar görecektir hem de uzun saatler içinde karşılaşacakları içeriklerin kontrolü azalacağı için saldırganlık içeren görüntülere maruz kalmaları kolaylaşacaktır. Nitekim Hutton vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının dijital medya kullanımı, beyin alanlarının gelişimini etkilediğini göstermiştir (Hutton vd., 2022). Literatürde ekran kullanım süresinin artmasının saldırganlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur. Ekran kullanım süresinin artması beynin ön lobunun gelişmesini de

engellemektedir (Small vd., 2022). Bununla birlikte çocukların kendi kendini kontrol edebilmesi zayıflamaktadır. Kendini kontrol etme yani otokontrol karşılaşılan olaylarda öfke, korku gibi duyguların kontrol edilmesi ve yapacakları eylemlerin olası sonuçlarını tahlil ederek tepkilerini düzenleyebilmeleridir (Radesky vd., 2014; Brand vd., 2014). 48-72 aylık çocuklarda saldırganlık yönelimi ile öz düzenleme becerisi arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada “başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık”, “başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık” ve “nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık” boyutlarının öz düzenleme becerileri ile negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı ilişkili olduğu tespit edilmiştir fakat “kendine yönelik saldırganlık” ile öz düzenleme becerileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır (Suna Şaka, 2022). Ekran maruz kalma, fiziksel ve sözlü olarak saldırgan davranış, saldırgan düşünceler ve saldırgan duyguların olasılığını artırmaktadır. Ekran kullanımında karşılaşılan saldırgan içerikler fizyolojik uyarılmayı artırıp izlenen davranışı taklit etme eğilimini tetikleyerek saldırganlıkta artışlar ortaya koyabilmektedir. Yapılan bir meta-analitik çalışma sonucuna göre çocukların gözlem yoluyla medyadaki şiddete maruz kalmalarının saldırgan davranışlar ve düşünceleri üzerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur (Bushman ve Huesmann, 2006). Aynı zamanda izleyicilerin ekrandaki saldırgan karakterle kendini özdeşirmesi de saldırganlıklarını etkilemektedir (Anderson vd., 2003). Bununla birlikte ekranda saldırgan içeriklere uzun süre maruz kalmak saldırgan davranışlara karşı duyarsız hale gelme ve bu durumu normalleştirmeye sebep olabilir. Bu da çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar sergilemelerine yol açabilir. Çin’de Liu & vd. (2021), tarafından yapılan çalışmada ekran kullanım süresi fazla olan çocukların duygusal ve davranışsal sorunlara yatkın olduğu bulunmuştur. Literatürde yapılan çalışmalarda uzun süre ekrandaki oyunların oynanmasının çocukların akranları ile iletişimini azalttığı, tek başına oynanan bilgisayar oyunlarının arttığı görülmektedir (Rosen vd., 2014). Oynanan oyunların içeriğinin şiddet temasında hedefe ulaşma, hükmetme, kazanma, bir sonraki bölüme geçmek için çocukları her şeyi yapma eğilimine itmekte ve çevresiyle ilişkisini kesmektedir (Toran vd., 2016). Burak & Ahmetoğlu (2015), yaptıkları çalışmadaki katılımcıların yarısından fazlasının şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynamadığını belirlemişlerdir. Fakat katılımcılara bilgisayar oyunlarının isimleri sunulup şiddet içerip içermediğini işaretlemeleri istendiğinde katılımcıların yarıdan fazlasının şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynadıkları saptanmıştır. Dolayısıyla çocukların belirttiklerinin aksine oynadıkları oyunların şiddet içerip içermediğinin farkında olmadıkları saptanmıştır. Ek olarak Dore vd. (2023) yaptıkları çalışmada zaman çizelgeleri kullanılarak okul öncesi çocukların medya kullarımlarını inceledikleri çalışmada yüksek düzeyde medya kullanan çocukların, düşük veya orta düzeyde medya kullanan çocuklara göre daha az sosyal beceri kazanımına sahip olma eğiliminde olduklarını bulmuştur.

36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bulgular incelendiğinde ekran kullanımında kural/denetim olmayan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının ekran kullanımında kural/denetim olan çocukların puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının ekran kullarımları sırasında kural ve denetim koymasının içerik ve süre kontrolü sağlayabilmeleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çelik (2017), ekran kullanımında aile içi kuralların olmamasının çocukların ekran kullanım sürelerini artırdığını saptamıştır. John vd. (2021), tarafından 189 okul öncesi dönem çocuğu ve ebeveyni ile yapılan çalışmada çocukların ekran önünde geçirdikleri zamanın önerilen sürelerin üzerinde olduğunu ebeveynlerin yarısında fazlasının kuralları uygulayabilmede tutarsız davrandığını saptamışlardır. Ebeveynler çocuklarının televizyon izlemesini kontrol ettiğinde çocuklar, daha az fiziksel saldırganlık göstermiştir (Ostrov vd., 2006). Medyadaki şiddetin çocukların şiddet davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıktır. Medyadaki şiddetin, ebeveynlerin ve program

yapımcılarının etkisini anlamak ve bunlarla başa çıkmak için konudan haberdar olmalıdır (Doğutaş, 2013). Fakat okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-5 yaş arası çocukların teknolojik alet kullanımları hakkında anneleriyle yapılan nitel araştırma sonucunda ihmalkâr tutum sergileyen ebeveynler çocuklarına televizyon izleme süresiyle ilgili herhangi bir sınırlamaya tabi tutmadıkları gibi içerik yönünden de herhangi bir kısıtlama koymadıkları saptanmıştır. Bundan dolayı ihmalkâr tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları şiddet içerikli sahnelerle maruz kalmaktadır (Cengiz Saltuk & Erciyes, 2020). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlıkları ile anne baba tutumlarının ilişkili olduğunu ortaya koyan farklı çalışmalar da mevcuttur. Yıldızbaş & Şahin Sak (2020) tarafından yapılan çalışmada ‘İzin verici tutum’ sergileyen ailelerin çocukları ile saldırganlık yönelimleri arasında pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte Aksoy (2020), ebeveynlerin çocuklarının teknolojik aletleri ellerinden aldıktan sonra verdiği tepkilerden hem kendileri iş yaparken teknolojik aletleri oyalayıcı olarak gördükleri için teknolojik alet kullanımında sınır koymadıklarını tespit etmiştir. Oysaki, ebeveynlerin televizyon film, bilgisayar oyunu gibi şiddet içermeye ihtimali yüksek olan ekran kullanımına sınır koyması ve çocukların gördüklerini yorumlamalarına yardımcı olması oldukça önemlidir (Palfrey & Gasser, 2017). Nitekim demokratik tutum sergileyen ebeveynler çocuklarına sınırlar koymanın yanı sıra bu sınırların belirlenmesi ve uygulanması sürecinde çocuklarıyla uzlaşma içinde hareket ederler. Bu durum çocukların kendi davranışlarının kontrolünü sağlamasını kolaylaştırır. Öyle ki, ebeveynlerin demokratik tutuma sahip olma düzeyi arttıkça çocuklarının dijital oyun bağımlılığı eğiliminin azaldığı saptanmıştır (Aküzüm vd., 2022).

Araştırmada 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü ile yaşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmazken çocukların yaşı ile ekran kullanım süresi, içeriği ve ekranı kiminle izledikleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Çocukların yaşları arttıkça ekran kullanım sürelerinin arttığı görülmektedir. Bu durumun nedeninin çocukların bilişsel becerilerinin artması ile ekrandaki çizgi film, oyun vs. ile bir bağ kurması, onu takip etmesi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Literatürde benzer sonuçların elde edildiği araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmalar da çocukların yaşları arttıkça ekran kullanım süresinin arttığını saptamıştır (Akkuş vd., 2015; Dennison vd., 2004; İnanlı, 2015).

Bununla birlikte araştırma bulgularında 48-59 ve 60-72 aylık çocuklar dijital oyun oynamayı tercih ederken, 36-47 aylık olan çocukların video izlediği bulunmuştur. Dijital oyun oynamak daha karmaşık ve bağlantılı süreçleri yönetebilecek bilişsel ve motor beceri gerektirmektedir. 36-47 aylık çocukların aileleri tarafından henüz dijital oyunlarla tanıştırılmadığı, kendilerinin de bu konuda meraklarını oluşmamış olabilir. Nitekim yapılan çalışmalar araştırmanın bu bulgusu ile tutarlı sonuçlar olduğunu göstermektedir. Sapsağlam (2018), tarafından yapılan çalışmada çocukların yaşları büyüdükçe elektronik aletlerle oynanan oyunlara erişiminin de arttığı saptanmıştır. Akçay & Özcebe (2012), çocukların yaşları arttıkça bilgisayar oyunları oynama sürelerinin de arttığını bulmuştur.

36-47 ve 48-59 aylık çocuklar izlediği/oynadığı ekranı daha çok annesi ile kullanırken 60-72 aylık çocukların ekranı daha çok tek başına kullandığı görülmektedir. Bu durumun nedeninin çocuğun yaşı ilerledikçe ailelerin çocukların ekran kullanım sürelerini denetlemeyi bırakmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Tayland’ta okul öncesi çocukların medya kullanımı ve yürütücü işlev bozukluğu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada akademik başarı, sosyal yeterlilik, uyum becerileri ile ilişkilendirilen yürütücü işlevlerin beynin ön lobları ve özellikle prefrontal korteksle ilişkilidir. Nitekim olmayan ekran içeriklerinin uzun süre izlenmesi ve çocuğun bakım verenleriyle birlikte ekran kullanımı olmaması durumunda yürütücü işlevler olumsuz etkilenmektedir (Wannapaschaiyong vd., 2023). Bununla birlikte çocukluk çağında temel yürütücü işlevler ile ilişkisel saldırganlık ilişkilendirilmiştir (Granvald & Marciszko, 2016).

36-72 Aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelimi arasındaki korelasyon sonuçlarına bakıldığında günlük izleme/oynama süresi ile başkalarına yönelik fiziksel

saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel açıdan düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların günlük ekran kullanım süreleri arttıkça, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimlerinin de arttığı belirlenmiştir. Uzun süre ekran kullanımı olduğunda çocukların karşılaşabileceği ekran içeriğinin kontrolünün sağlanamamasına, ekranın çocukların beyin gelişimlerini ve beyin fonksiyonlarını olumsuz yönde etkilemesine, duygu ve davranış düzenlemelerinin gelişimine etkisine ve ekranda karşılaştıkları saldırgan içerikleri öğrenmelerine sebep olabileceği düşünülmektedir. Alanyazında benzer sonuçların elde edildiği çalışmalara rastlanmıştır. Özen & Kartelli (2017), televizyondaki şiddet ile çocukların şiddete yönelik davranışları arasında ilişki bulunduğunu, çocukların televizyonda gördükleri olumlu ve olumsuz davranışları öğrendikleri ve bunu uyguladıklarını ifade edilmiştir. Televizyonda fiziksel şiddeti çocukken izleyen kızların, yetişkin olduklarında dolaylı saldırganlık (dedikodu yapmak, karşıdakini yok saymak, gruptan dışlamak) sergiledikleri bulunmuştur (Huesmann vd., 2003; Ruh Linder & Werner, 2012). Ayrıca, televizyonda yüksek miktarda fiziksel şiddet izleyen küçük çocukların ilişkisel olarak daha saldırgan oldukları saptayan çalışmalar mevcuttur (Coyne vd., 2008; Ostrov vd., 2006). Yapılan çalışmalar çocukların şiddet içeren medya içeriğine maruz kalmalarının fiziksel saldırganlık düzeylerini (Anderson vd., 2010; Anderson & Bushman, 2001) artırdığını saptamıştır. Akçay & Özcebe (2012), tarafından yapılan çalışmada, 36-72 aylık çocukların hafta içi televizyon izleme sürelerinin artması sonucunda çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlıklarının arttığı tespit edilmiştir. 4-6 yaş arası 52 çocuğun ebeveyni ile çocuklarının medya kullanımlarını inceleyen çalışmada çocukların ekran karşısında oyun oynarken geçirdikleri sürenin artması ve saldırganlık davranışı arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur (İnanlı, 2015). Benzer şekilde güncel çalışmalar incelendiğinde Zhang vd. (2019), tarafından 3000 çocukla yapılan çalışmada, şiddet içeren bir karikatüre kısa süreli maruz kalmanın şiddet içermeyen bir karikatüre göre saldırgan düşünceleri ve saldırgan davranışları daha fazla tetiklediği bulunmuştur. Ayrıca medyaya maruz kalmanın ilişkisel saldırgan davranışlar ve biliş üzerindeki etkilerini inceleyen 33 çalışmanın meta-analizini inceleyen çalışmada tüm saldırgan içerik türleri arasında olumlu etki bulunmuştur (Martins & Weaver, 2019). Lin vd. (2020), tarafından yapılan uzun süreli dokunmatik ekranlı cihaz kullanımı ile çocukların duygusal ve davranışsal problemleri arasındaki ilişkisinin incelendiği çalışmada, ekranla daha fazla vakit geçiren çocukların saldırgan davranış sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuklar mizaç özellikleri olarak da fiziksel ve ilişkisel saldırganlığa yatkınlık gösterebilmektedir (Kaya, 2020). Uzun süreli ekran kullanımı ile karşılaşılan içerikler özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özelliklerini tetikleyici etki gösterebilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen araştırma sonuçları incelendiğinde, çocukların kullandıkları ekran türü başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlıklarını etkilemektedir. Çocukların günlük ekran süresinin artması saldırganlık yönelimleri üzerinde etkilidir. Aynı zamanda ekran kullanımında kural/denetim olmayan çocukların saldırganlık yönelimlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaşları arttıkça ekran kullanım süreleri artmakta, farklı ekran içerikleri tercih etmekte ve ekran kullanımını kiminle izlediği/oynadığı değişiklik göstermektedir. Çocukların günlük ekrana maruz kalma süreleri arttıkça başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimleri artmaktadır.

Ebeveynler, çocukların ekran kullanım sürelerini, kullanabilecekleri ekran türlerini kontrol etmeli, ekran sürelerini kısıtlamalı, izlenilen süredeki ekran içeriklerini denetlenmelidir. Çocukların ekran kullanımları sırasında birlikte izlemek, ekrandaki içerikleri çocukların yaşlarına uygun

kelimelerle anlamlandıracağı şekilde açıklamak önemlidir. Ebeveynler, ekran içeriklerinin birlikte izlenmesini ve bu izlemenin etkileşimli gerçekleşmesini sağlamalıdır. Ekranla karşılaşılacak içerikler hakkında konuşmak günlük bir rutin haline getirilebilir. Böylece çocuklar karşılaştıkları içeriklere eleştirel ve seçici yaklaşabilecektir. Bu da ebeveynler için dijital ebeveynlik becerilerini desteklerken çocuklar için dijital okuryazarlık becerilerinin gelişmesine katkı sunacaktır. Ekranın ulaşılabilir kolaylığının önüne geçebilmek için ev içinde belirli alanların televizyon, tablet, telefon gibi araçlardan izole edilmesi bu alanlarda ekran kullanımı olmadan, birlikte sohbet ederek, oyun oynayarak vakit geçirilmesi sağlanabilir.

Çocuklarının günlük ekran kullanım süresini yönetmek için günlük akış içinde daha çok sosyalleşebilecekleri aktivitelerle zamanı planlamak uygun olacaktır. Bunun için ekran grupları ile birarada olabilecekleri etkinlikler planlanabilir. Bölgelerindeki sosyal etkinlikler takip edilebilir, çocukların doğada vakit geçirmeleri sağlanabilir.

Ekranla geçirilen süreyi takip etmek için yardımcı uygulamalar araştırılabilir, özellikle akıllı telefon ve tabletlerin bu uygulamalarla ekran süresi, hangi uygulamada, içerikte ne kadar vakit geçirildiği bilgisi denetim altında tutulabilir. Saldırganlık içerikli kullanımlar için hem çocuğun farkındalığı artırılmalı, bu içeriklerin yerine alternatif içerikler belirlenmelidir. Aileler, çocukların ekran kullanımına kural ve denetim koymalı, bu kural ve denetimlere uyma ve tutarlı olma konusunda zorlanıyorlarsa alandaki çocuk gelişimcilerden, uzmanlardan çocuk odaklı aile danışmanlığı alarak süreci yönetmelidirler. Aynı zamanda çocukların yaşları ilerledikçe ekran kullanımında kendi öz kontrollerini kazanmaları için destek olunmalıdır.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers:

1. Yazar/First author % 51
2. Yazar/Second author % 49

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

Kaynakça

- Ahearne, C., Dilworth, S., Rollings, R., Livingstone V. & Murray D. (2016). Touch-screen technology usage in toddlers. *Archives of Disease in Childhood*, 101(2), 181–183. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2015-309278>
- Akçay, D. & Emiroğlu, O. N. (2016). Medya etkileşimine bağlı okul öncesi dönemdeki çocukta saldırganlık davranışı. *Türkiye Klinikleri*, 2, 116–120.
- Akçay, D. & Özcebe, H. (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55, 82–87.
- Akkuş, S. Y., Yılmaz, Y., Şahinöz, A. & Sucaklı, İ. (2015). 3-60 ay arası çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale"*.
- Aksoy, S. (2020). Akıllı cihazların ebeveynler tarafından çocuk bakımında bir bakıcı olarak kullanılması: nitel bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(11), 231–243.
- Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, D. & Wartella E. (2003). The influence of media violence on youth. *Psychological science in the public interest: A Journal Of The American Psychological Society*, 4(3), 81–110. https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2003.pspi_1433.x
- Anderson, C. A. & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353–359. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00366>
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A. & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136(2), 151–173. <https://doi.org/10.1037/a0018251>
- Anderson, D. R., Huston, A. C., Schmitt, K. L., Linebarger, D. L., Wright, J. C. & Larson, R. (2001). Early childhood television viewing and adolescent behavior: The recontact study. *Monographs of the society for Research in Child Development*, 66(1), I-VIII, 1-147. <http://www.jstor.org/stable/3181552>
- Aküzüm, C., Baran, E. & Çelebi, S. (2022). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile dijital oyun bağımlılığı eğilimi arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 17(3), 427-459. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.61958>
- AAP (2023). American Academy of Pediatrics. Screen Time Limits for Young Children. [<https://www.aap.org/en/patient-care/media-and-children/center-of-excellence-on-social-media-and-youth-mental-health/social-media-and-youth-mental-health-q-and-a-portal/early-childhood-questions/early-childhood-questions/screen-time-limits-for-young-children/>]. Erişim Tarihi: 22.10.2023.
- AACAP (2020). Amerikan Pediatri Akademisi Çocuk ve Ergen Psikiyatri. Screen Time and Children. Erişim Adresi: [https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/Children-And-Watching-TV-054.aspx#:~:text=For%20children%20%2D5%2C%20limit,about%20and%20use%20par,ental%20controls.]. Erişim Tarihi: 22.10.2023.

- Aral, N. & Doğan Keskin, A. (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 317– 348. <http://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0054>
- Aral, N. & Kadan, G. (2019). Çizgi filmlerde yer alan şiddet öğelerinin incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 57-75.
- Arıcak, O. T. (1995). Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Hoeksema, S. N. (1999.) *Psikolojiye giriş*. Arkadaş Yayınevi.
- Bandura, A., Ross, D. & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575–582. <https://doi.org/10.1037/h0045925>
- Bandura, A. (1978), Social Learning Theory of Aggression. *Journal of Communication*, 28(3), 12-29. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1978.tb01621.x>
- Brand, M., Young, K.S. & Laier, C. (2014). Prefrontal control and Internet addiction: a theoretical model and review of neuropsychological and neuroimaging findings. *Frontiers In Human Neuroscience*, 8, 375. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2014.00375>
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burak, Y. & Ahmetoğlu, E. (2015). Bilgisayar oyunlarının çocukların saldırganlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(11), 363-382. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8430>
- Bushman, B. J. & Huesmann, L. R. (2006). Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160(4), 348-352. <https://doi.org/10.1001/archpedi.160.4.348>
- Bütün Ayhan, A. & Aral, N. (2009). Computer-assisted instruction in concept development of six-year-old children. *Psychological Reports*, 104(3), 853-860. <https://doi.org/10.2466/PRO.104.3.853-860>
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. 16. Baskı, Pegem Akademi.
- Cengiz Saltuk, M. & Erciyes, C. (2020). Okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarına dair bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(2), 106– 120.
- Chen, J. Y., Strodl, E., Wu, C. an, Huang, L. H., Yin, X. N., Wen, G. M., ... Chen, W. Q. (2021). Screen time and autistic-like behaviors among preschool children in China. *Psychology, Health & Medicine*, 26(5), 607–620. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1851034>
- Corkin M. T., Peterson, E. R., Henderson, A. M. E., Waldie, K. E., Reese, E. & Morton, S. M. (2021). Preschool screen media exposure, executive functions and symptoms of inattention/hyperactivity. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 73, 101237. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.appdev.2020.101237>
- Coyne, S. M., Nelson, D. A., Lawton, F., Haslam, S., Rooney, L., Titterington, L., ... & Ogunlaja, L. (2008). The effects of viewing physical and relational aggression in the media: Evidence for a cross-over effect. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(6), 1551–1554. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2008.06.006>

- Cyck, L. M. & De Anda, S. (2021). Media exposure and language experience: Examining associations from home observations in Mexican immigrant families in the US. *Infant Behavior and Development*, 63, 101554. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2021.101554>
- Çelik, E. (2017). 4-6 yaş çocukların ekran kullanımının, ebeveyn ekran kullanımı ve aile işlevleri ile ilişkisi. [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Dennison, B. A., Russo, T. J., Burdick, P. A. & Jenkins, P. L. (2004). An intervention to reduce television viewing by preschool children. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 158(2), 170–176. <https://doi.org/10.1001/archpedi.158.2.170>
- Doğutaş, A. (2013). The influence of media violence on children. *Journal of Faculty of Education Bartın University*, 2(1), 107-126.
- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H. & Sears, R. Q. (1939). *Frustration and aggression*. Yale University Press. <http://dx.doi.org/10.1037/10022-000>
- Dong, H. Y., Wang, B., Li, H. H., Yue, X. J. & Jia, F. Y. (2021). Correlation between screen time and autistic symptoms as well as development quotients in children with autism spectrum disorder. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 619994. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.619994>
- Dore, R., Xiao, N., Sayers, R., Purtell, K. & Justice, L. (2023). Does home media use predict preschoolers' skill gains? A time diary study. *Translational Issues in Psychological Science*. 9(3), 263–276. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/tps0000365>
- Eliot, L. (2021). Brain development and physical aggression. *Current Anthropology*, 62(23), 66– 78. <https://doi.org/10.1086/711705>
- Engberg, E., Raju, S. C., Figueiredo, R. A. O., Weiderpass, E., Rounge, T. B. & Viljakainen, H. (2021). Saliva microbiota differs between children with low and high sedentary screen times. *Human Microbiome Journal*, 20, 100080. <https://doi.org/10.1016/j.humic.2021.100080>
- Ersan, C. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ersan, C. (2020) Physical aggression, relational aggression and anger in preschool children: The mediating role of emotion regulation. *The Journal of General Psychology*, 147(1), 18–42. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/00221309.2019.1609897>
- Gaudreau, C., King, Y. A., Dore, R. A., Puttre, H., Nichols, D., Hirsh-Pasek, K. & Golinkoff, R. M. (2020). Preschoolers benefit equally from video chat, pseudocontingent video, and live book reading: implications for storytime during the coronavirus pandemic and beyond. *Frontiers in Psychology*, 11, 2158. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02158>
- Geçtan, E. (2006). Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar. Metis Yayınları.
- Granvald, V. & Marciszko, C. (2016). Relations between key executive functions and aggression in childhood. *Child Neuropsychology*, 22(5), 537-555. <https://doi.org/10.1080/09297049.2015.1018152>
- Gümüş Yavuz, S. (2011). Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hill, M. M., Gangi, D., Miller, M., Rafi, S. M. & Ozonoff, S. (2020). Screen time in 36- month-olds at increased likelihood for ASD and ADHD. *Infant Behavior and Development*, 61, 101484. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2020.101484>

- Hu, J., Ding, N., Yang, L., Yanan, M., Gao, M. & Wen, D. (2019). Association between television viewing and early childhood overweight and obesity: A pair-matched casecontrol study in China. *BMC Pediatrics*, 19, 184. <https://doi.org/10.1186/s12887-019-1557-9>
- Hu, B. Y., Johnson, G. K., Teo, T. & Wu, Z. (2020). Relationship between screen time and chinese children's cognitive and social development. *Journal of Research in Childhood Education*, 34(2), 183–207. <https://doi.org/10.1080/02568543.2019.1702600>
- Huesmann, L. R., Moise-Titus, J., Podolski, C. L. & Eron, L. D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*, 39(2), 201. <https://doi.org/10.1037//0012-1649.39.2.201>
- Hutton, J. S., Dudley, J., DeWitt, T. & Horowitz-Kraus, T. (2022). Associations between digital media use and brain surface structural measures in preschool-aged children. *Scientific Reports*, 12(1), 19095. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-20922-0>
- İkiz, S. & Öztürk Samur, A. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi/examining physical and relational aggression of preschool children in terms of parents' attitudes. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 159-175.
- İnanlı, S. (2015). Preschool Age Children's Media Use and its Relationship to Their Prosocial and Agressive Behaviour. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- John, J. J., Joseph R., David A., Bejoy A., George, K. V. & George, L. (2021). Association of screen time with parent-reported cognitive delay in preschool children of Kerala, India. *BMC Pediatrics*, 21(1), 73. <https://doi.org/10.1186/s12887-021-02545-y>
- Kadan, G. & Aral, N. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının medya kullanım düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, 2(2), 51–55.
- Kanak, M. & Özyazıcı, K. (2018). Okul öncesi dönem çocukların teknoloji ve uygulama kullanma ve dijital oyun oynama alışkanlıklarına yönelik ebeveyn yaklaşımlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 19(2), 341-354.
- Kaya, İ. (2020). Okul öncesi dönemdeki çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlıklarının mizaç özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3361-3378.
- Kaynak, K. B., Kan, A., & Kurtulmuş, Z. (2016). 36-72 aylık çocuklara yönelik “saldırganlık yönelim ölçeği” geliştirme çalışması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 1457-1474. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Keikha, M., Qorbani, M., Kazemi Tabaei, M., Djalalinia, S. & Kelishadi, R. (2020). Screen time activities and aggressive behaviors among children and adolescents: A systematic review. *International Journal of Preventive Medicine*, 11(1), 59. https://doi.org/10.4103/2Fijpvm.IJPVM_71_20
- Khoury-Kassabri, M., Zadok, I., Eseed, R., & Vazsonyi, A. T. (2020). Individual and familial factors as mediators and moderators of young children's aggressive behavior. *Children and Youth Services Review*, 118, 105428. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105428>

- Kostyrka-Allchorne, K., Cooper, N. R. & Simpson, A. (2017). The relationship between television exposure and children's cognition and behaviour: A systematic review. *Developmental Review*, 44, 19–58. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2016.12.002>
- Körük, S. (2020). Çağımızın Çözüm Arayan Sorunu Şiddet. (Edt.) Ş. Özabacı N., *Çağımızın çözüm arayan sorunu şiddet*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Lin, H. P., Chen, K. L., Chou, W., Yuan, K. S., Yen, S. Y., Chen, Y. S. & Chow, J. C. (2020). Prolonged touch screen device usage is associated with emotional and behavioral 123 problems, but not language delay, in toddlers. *Infant Behavior and Development*, 58, 101424. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2020.101424>
- Lin, Y. M., Kuo, S. Y., Chang, Y. K., Lin P. C., Lin, Y. K., Lee, P. H. & Chen, S. R. (2021). Effects of Parental Education on Screen Time, Sleep Disturbances, and Psychosocial Adaptation Among Asian Preschoolers: A Randomized Controlled Study. *Journal of Pediatric Nursing*, 56, e27–e34. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.07.003>
- Liu, W., Wu, X., Huang, K., Yan, S., Ma, L., Cao, H. & Tao, F. (2021). Early childhood screen time as a predictor of emotional and behavioral problems in children at 4 years: a birth cohort study in China. *Environmental Health and Preventive Medicine*, 26, 1–9. <https://doi.org/10.1186/s12199-020-00926-w>
- Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C. & Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA Pediatrics*, 173(3), 244–250. [10.1001/jamapediatrics.2018.5056](https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2018.5056)
- Marsh, S., Chu, J. T. W. & Calder, A. J. (2024). 'I tried to take my phone off my daughter, and i got hit in the face': a qualitative study of parents' challenges with adolescents' screen use and a toolbox of their tips. *BMC Public Health*, 24(1), 217. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-17690-z>
- Martins, N. & Weaver, A. (2019). The role of media exposure on relational aggression: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 47, 90-99. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.03.001>
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019). Milli Eğitim İstatistikleri 2018-2019. <https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- Miller, A. J. (2002). *Çocuklarda Depresyon*. (Çev.) M, Işık. Özgür Yayınları. (Eserin Orijinal İsmi, The Childhood Depression Source Book. Orijinal Basım Tarihi, 1998).
- Naaijen, J., Mulder, L. M., Ilbegi, S., De Bruijn S., Kleine-Deters R., Dietrich, A. & Buitelaar, J. K. (2020). Specific cortical and subcortical alterations for reactive and proactive aggression in children and adolescents with disruptive behavior. *NeuroImage: Clinical*, 27, 102344. <https://doi.org/10.1016/j.nicl.2020.102344>
- Nelson, D. A., Swit, C. S. & Hart, C. H. (2022). Aggression in early and middle childhood. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *The Wiley-Blackwell handbook of childhood social development*, 573–590. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119679028.ch31>
- Ogelman, H. G. & Erten Sarıkaya, H. (2013). Okul öncesi eğitimi almış çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: iki yıllık boylamsal çalışma. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1859–1871. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5524>

- Ostrov, J. M., Crick, N. R. & Stauffacher, K. (2006). Relational aggression in sibling and peer relationships during early childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 241–253. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2006.02.005>
- Özen, Ö. & Kartelli, F. (2017). Türkiye’de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 81–93.
- Palfrey, J. & Gasser, U. (2017). *Doğuştan dijital-dijital yerlilerin ilk kuşağını anlamak*. (Çev: Nagihan Aydın). İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Radesky, J. S., Silverstein, M., Zuckerman, B. & Christakis, D. A. (2014). Infant selfregulation and early childhood media exposure. *Pediatrics*, 133(5), e1172–e1178. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-2367>
- Rayce, S. B., Okholm, G. T. & Flensburg-Madsen, T. (2024). Mobile device screen time is associated with poorer language development among toddlers: results from a large-scale survey. *BMC Public Health*, 24(1), 1050. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18447-4>
- Rosen, L. D., Lim, A. F., Felt, J., Carrier, L. M., Cheever, N. A., Lara-Ruiz, J. M. & Rokkum, J. (2014). Media and technology use predicts ill-being among children, preteens and teenagers independent of the negative health impacts of exercise and eating habits. *Computers In Human Behavior*, 35, 364-375. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.01.036>
- Ruh Linder, J. & Werner, N. E. (2012). Relationally aggressive media exposure and children’s normative beliefs: does parental mediation matter? *Family Relations*, 61(3), 488–500. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00707.x>
- Saki, N., Bayat, A., Moniri, S. & Moogahi, N. K. (2019). The influence of cochlear implantation on aggression behaviors in children. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 127, 109669. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2019.109669>
- Saleem, T. & Khan, B. S. A. (2023). Exploring the efficacy of children’s media use in enhancing L2 vocabulary acquisition. *International Journal of Early Years Education*, 32(2), 453-468. <https://doi.org/10.1080/09669760.2023.2261501>
- Sapsağlam, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının değişen oyun tercihleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1122–1135.
- Sharkins, K. A., Newton, A. B., Albaiz, N. E. A. & Ernest, J. M. (2016). Preschool children’s exposure to media, technology, and screen time: Perspectives of caregivers from three early childcare settings. *Early Childhood Education Journal*, 44, 437-444. <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0732-3>
- Small, G. W., Lee, J., Kaufman, A., Jalil, J., Siddarth, P., Gaddipati, H., Moody, T. D. & Bookheimer, S. Y. (2022). Brain health consequences of digital technology use. *Dialogues In Clinical Neuroscience*. 22(2), 179–187. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2020.22.2/gsmall>
- Stein, A. (1997). *Saldırgan Çocuk*. (Ed.) Polat N., Papirüs Yayın.
- Stiglic, N. & Viner, R. M. (2019). Effects of screentime on the health and well-being of children and adolescents: A systematic review of reviews. *BMJ Open*. 9(1), e023191. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2018-023191>
- Strasburger, V. C. & Hogan, M. J., (2013). Council on communication and media, american academy of pediatrics. Policy statement. Children, adolescents, and the media. *Pediatrics*. 132(5), 958-61. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-2656>
- Strasburger, V. C., Jordan, A. B. & Donnerstein, E. (2010). Health effects of media on children and adolescents. *Pediatrics*. 125(4), 756-67. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-2563>

- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Deveci, T. & Akbulut, A. (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 22-63.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Piquero, A. R., Losel, F., Delisi, M. & Murray J. (2016). Intelligence as a protective factor against offending: A meta-analytic review of prospective longitudinal studies. *Journal of Criminal Justice*, 45, 4-18. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.02.003>
- Ulus, L. (2018). Ekran bağımlılığı olan çocuklar ve eğitimleri. *Risk Altındaki Çocuklar ve Eğitimleri*, (Ed.) Seçer, Z., Eğitim Kitabı.
- Uysal, H. & Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.
- Van Beijsterveldt, C. E. M., Verhulst, F. C., Molenaar, P. C. M. & Boomsma, D. I. (2004). The genetic basis of problem behavior in 5-year-old dutch twin pairs. *Behavior Genetics*, 34, 229-242. <https://doi.org/10.1023/b:bege.0000017869.30151.f0>
- Verschueren, K. & Koomen, H. M. Y. (2012). Teacher-child relationships from an attachment perspective. *Attachment and Human Development*, 14(3), 205-211. <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672260>
- Wannapaschaiyong, P., Wattanakijthamrong, S., Kallawicha, K., & Sutthritpong, S. (2023). Associations between Media Use and Executive Dysfunction among Preschool Children in Bangkok, Thailand. *Journal of Child Science*, 13(1), e85-e95. <https://doi.org/10.1055/s-0043-1770099>
- Yaşar, M. & Paksoy İ. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları arasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 279-298.
- Yeşilay, (2019). Yeşilay'dan ekran karşısında geçirilen süreler için uyarı. Erişim Adresi: <https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/yesilaydan-ekran-karsisinda-gecirilen-surelericin-uyari>. Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- Yıldızbaş, C. & Şahin Sak, İ. T. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile ebeveynlerinin anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 60-88.
- Zainelabdin, F. A. (2020). The negative effects of smart phones on the jordanian children from the perspective of parents. *Journal of Educational and Social Research*, 10(5), 139-152. <http://dx.doi.org/10.36941/jesr-2020-0095>
- Zhang, Q., Cao, Y., Gao, J., Yang, X., Rost, D. H., Cheng, G. & Espelage, D. L. (2019). Effects of cartoon violence on aggressive thoughts and aggressive behaviors. *Aggressive Behavior*, 45(5), 489-497. <https://doi.org/10.1002/ab.21836>
- Zimmerman F. J. & Christakis D. A. (2007). Associations between content types of early media exposure and subsequent attentional problems. *Pediatrics*, 120(5), 986-992. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-3322>
- Xu, Q., Wang, J. H., Zhou, B., Jin, C. H., Zhang, L. L., Li, N., Wang, L., Li, X. M., Wang, X. & Wang L. (2023). Effects of screen exposure on language skills in children. *Zhonghua er ke za zhi= Chinese Journal of Pediatrics*, 61(4), 328-332. <https://doi.org/10.3760/cma.j.cn112140-20221219-01056>